

ՄԱՆԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կես տարեկան 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց հարցադրասուն մէջ:

Ուստարագրութիւնը սխմում են սղգակի
Тифлис. Редакция «Манук»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօր օրերէն):

Ուստարագրութիւնը ընդունուում է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնները համար գնորդում են
Եւրոպայի րոսին 2 կոպեկով:

ԲՈՎԱՆԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիւղական կառուածները—ՆԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, Նամակ Բագուից: Նամակ խմբագրութիւնը լուսարկ: ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, Կերամիկա: Թիֆլիսում—ՄԱՍԻՍԻՆ ՆԱՄԱԿ Թիֆլիսում: Յիւր Նամակ Թիֆլիսում: ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ՆԵՐԻՆ:

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒԹԻՒՆԵՐ

Ի՞նչ սլովանացիները անդադար կրելով թէ արեւմուտքը փոսած է, թէ իրատեսանքը կը անտեսական և բարչական նոր ձեւերով պէտք է վերանորոգի ամբողջ եւրոպայում, գիտատարային Տիֆլիսում էին իրանց համագումարէն մէջ զիւղական համայնքի հոգատիրութեան ձեռք վրա, որ չը կայ եւրոպայում, բայց որ իբր թէ յատուկ է միմիայն սլովանացիները:

Նախ պէտք է տեսլ որ զիւղական կառուածները համայնքի ձեւը ընդհանուր կը մի ժամանակ ամբողջ եւրոպային, մասնաւոր գիւղականացիները և առհասարակ յատուկ է այն բոլոր ազգերին, որոնք զին հասարակական զարգացման շարք բարձր աստիճանի վրա կանգնած են, յատուկ է այն բոլոր երկիրներին, որտեղ հողերը համեմատաբար ազգաբնակչութեան թւի հետ շատ են, որտեղ ազգաբնակչութիւնը չափազանց շատանալով է ժողովուրդը անտեսուելու և մտաւորապէս զարգանալով համայնքի հողի սեփականութեան ձեւը կորսում էր և նրա տեղը հետզհետէ բռնում էր զիւղական անձնական հոգատիրութեան ձեւը:

Համայնքի ձեւը ունի իր լաւ և իր վատ կողմերը: Նրա լաւ կողմը նրա մէջն է կարող յատուկ, որ զիւղացին երբէք չէ կարող ազգատանուել և հետեւապէս չէ կարող կազմել զիւղական պրոպետարիատ: Գիւղը հասարակութեամբ տիրում է հողի վրա, ամեն մի ծուխ ստանում է ժամանակ և օրու պէս հողի մի յայտնի շափ վայելելու, մշակելու, վարելու իրաւունքը: Մի յայտնի ժամանակամիջոցից յետոյ նա յետ է դարձնում իր կտորը համայնքին և ստանում է նրանից մի այլ կտոր և այսպէս շարունակաբար: Գիւղացին իրաւունք չունի ոչ ծախել, ոչ գրաւ դնել իր հողերը, քանի որ իւրաքանչիւր կտորի վրա ժամանակակարգապէս է տիրում է հողերը հասարակաց են: Այդպիսով զիւղացին երբէք չէ կարող ազգատանուել: Արիւշ կողմից հասարակաց հոգատիրութիւնը այն փնտն է շերտկայանում, որ զիւղացին անձնական հող չունենալով, երբէք իրան կատարելապէս կապուած չէ գրում հողի հետ, չէ ջանում նրան լաւ մշակել, նրան բարբաբել, քանի որ գիւղ թէ երկու, երեք տարուց յետոյ իր հողի կտորը կանցնի մի այլ ծուխի ձեռքը: Այդ պատճառով զիւղական անտեսութիւնը հասարակաց հողերի վրա երբէք չէ լինում այն աստիճան ծաղկած, որքան անձնական հողերի վրա: Անձնական հողի ձեւը այն արեւմտաեւրոպեական ունի, որ զիւղացին ամեն ջանք է գործ դնում բարբաբել իր հողը, ծաղկեցնել նրան, կատարելազործել

անտեսական ձեւերը, պարտադրանքի գեղանքը, զիտնելով որ ամեն միջոցաբնութեան, որ անուճ է իր կտոր հողի վրա, իր համար է անուճ, իր հողն է մշակում, իր համար շահաւէտ է ամեն մի կատարելագործութիւնը, իր ոչ մի ջանքը կորչելու չէ: Այսպէս է միշտ ստեղծված մարդը որ անձնական շահը միշտ աւելի գորիզ դրդիչ է աշխատանքի և կատարելագործութեան, քան թէ հասարակաց շահը, որին բերանելու, որին անկեղծ ծառայելու համար հարկաւոր է անհամեմատ աւելի բարձր մտաւոր և բարոյական զարգացում ունենալ:

Անձնաւոր ապացոյց որ համայնքի հոգատիրութեան ձեւը սեփական չէր միմիայն սլովանացիները, այն է որ նոյն ձեւը հողի սեփականութեան մէջք տեսնում ենք եւրոպայի ազգերի մէջ միջին դարերում, նոյնը և արեւմտեան ազգերի մէջ հայերի և պորտիկների մէջ, որին վիզը են հասարակաց զիւղական հողերը երեւանեան նահանգում:

Բայց չը նայելով որ առաւ ազգաբնակչութիւնը կարծեմուճ էին դրանով, որ զիւղական հասարակաց հողերի ձեւը յատուկ է միմիայն սլովանացիներին և նոյնում էին այդ հոգային սեփականութեան վրա որպէս մի երկայթի վրա, որին միջնակամ է աւետել ամբողջ եւրոպային անտեսական մի նոր և փոխադարձ է, որ պէտք է վերանորոգի ամբողջ եւրոպայի և ազատի նրան զիւղական պրոպետարիատից—այնու ամենայնիւ: Մենք ականատես ենք լինում, ինչպէս ձորտեղի պատուութիւնից յետոյ նոյն իսկ իրատեսանի ներքին նահանգներում անձնական հոգատիրութիւնը հետզհետէ հասարակաց հողերի ձեւը տեղ է բռնում: Եւ զրա հետեւեալը ենք է լինում: զիւղացիները շատերը, քիչ շատ միջոցներ ունենալով, կարողացան իրանց համար առնել անձնական հողեր, բայց այնքան միջոց չունեցող որ ծաղկեցնեն անտեսութեան այդ հողի վրա, զիւղացի միջոց չունեցող երկրագործական մեքենաներ առնելու, անաղջ տարուց յետոյ սերմ առնելու, չեղանալով կատարել հողը, կամ վերջապէս դնում լինելով մի հող, որտեղ միայն վարելահող կայ, բայց արտաստեղծը չը կան, զրաւ են դնում իրանց հողը մի փոքատեր մարդու մօտ, մեծ տակաւով գումարներ են փոխ ստանում,—և վերջը նրանց հողերը անցնում են փոքատեր մարդկանցիկ վաշխառուների, հարուստ փառաստանների, հարստահարողների ձեռքը: Ետա անգամ ամբողջ համայնքը որ ստանցել է հողեր, որոնց պահաւ է, զիցուք, արտաստեղծը,—ծախում է իր հողերը մի երրորդ անձին:

Այդպիսով հետզհետէ հողի սեփականատերերը, դառնում են ոչ հին կառուածատերերը, ոչ էլ զիւղացիները, այլ մի երրորդ դասակարգին պատկանողները հարստացած փառաստանները:

Եւ եթէ համայնքի հողի ձեւը այն ձեւն է, որ միակ կարող է պահպանել զիւղական դասակարգը ազգատանուելուց, պրոպետարիատի միջոց ձեռնկողնելուց, եթէ հասարակաց հողերի ձեւը տերութեան կողմից էլ հոգատիրութեան է վայելում, եթէ սա՛ թէ է

սլովանացիները յատուկ է, թէ ընդհանուր է և մեր սահմանադրութեան երկրի մէջ ընակցուող ստիական ազգերին,—ինչով բացատրենք որ տերութեան պաշտօնականների միջոց կազմված յանձնաւորովը ջանում է երեւանեան նահանգում համայնքի հողերը անձնական հողեր դարձնել:

Ինչպէս ինչքան էլ զանազան սլովանացիները, զանազան Գոստոսեփիկները և Ակսակոֆները եւրոպային փոսած անտեսանքը, դարձեալ նրանք կարող են շատ քան սովորել եւրոպայից:

Ճշմարիտ է եւրոպայի մի քանի երկիրներում, ինչպէս, օրինակ, Անգլիայում, հողերը մի քանի յորդերի սեփականութեան են, իսկ զիւղական դասը անհող է, բայց եւրոպական ուրիշ երկիրներում—Յարսեֆայում, Եթիոպիայում, Աւստրիայում և Գերմանիայում կարողացան միացնել հողերի տիրապետութեան երկու ձեւերը՝ անձնական և համայնքի հողերի ձեւը, որոնք կարող փոխադարձ պակասութիւններով է պահպանուելով մեծ միջոցով հաւասարակցում են: Գիւղացին ունի անձնական հող, բայց և զիւղական համայնքը ունի իր հասարակաց հողերը: Այդպիսով մին միւսին պահպանում են:

Կանոնաւոր և հաստատ զիւղական տերտեսութեան համար, երկրագործ դասակարգը ազգատանուելուց, զիւղական պրոպետարիատ ձեւելուց և հարստահարող ձեռքերից ազգաշփուլում համար հարկաւոր է միացնել հոգատիրութեան երկու ձեւերն էլ՝ անձնական և հասարակաց հողի ձեւերը: Այդպիսով, քոստանները, յայտնի բերքեր ցանկնել համար վարելահողեր պէտք է զիւղացիների անձնական հողեր լինեն, բայց արտաստեղծը, այն հողերը որոնց վրա համայնքի շինութիւններ են կառուցում, ամբարաններ և այլն, միշտ անգամ անտեսանքի, կամ այնպիսի հողեր որոնց վրա ընդարձակ տերտեսութիւն է լինում, օրինակ ցորեն, հիւսիսում դայլուր, հարստում բարձր և երկին,—այդ տեսակ հողեր աւելի լաւ է իրեն: Հասարակաց լինեն: Մեծ շափով կատարվող ընդարձակ անտեսութիւնները պահանջում են ահագին տարածութիւններ և չէ կարելի թողլ սալ որ այդ տեսակ անհողաւոր հողերը կտոր կտոր լինեն, այն ինչ զիւղական անձնական հողերը միշտ աւելի փոքր տարածութեամբ են լինում:

Հասարակացութեան համայնքի և անձնական հողերի մէջ մասնաւոր իրազորված ենք տեսնում Յարսեֆայում:

Գ. Ա.

ՆԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԲԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Մայիսի 28-ին

Մի լուր կը հաղորդեմ ձեզ:

Երկու թուրք կամեմուտ են որ մի հայից բեփոյիք գնեն: Նայք իրը դասատու է 15 րո, Թուրքի մէջը ցոյց է տալիս իր բեփոյիքը, որ չբարձր է լինում և չը գրուցանելով այդ մասին տալիս է հային, որ իր ձեռքում սկսում է փոր-

ծել և սկսում է արագել: Եղիլ գիտակը կրկորդը ծակում է և պարանոցում մտում, հանելու ճարք կը կայ: Թուրքը կը մտնել, զիթ աչքան լարի են գտնուել, որ հային չեն մատնել:

Մի լուր եւ. այստեղի հրէաների տարակը մեծ է, երբ լուսմ են իրանց արեւմտիկները հարածիւր Գերմանիայում և Ռուսաստանում: Ինչո՞ւնք կարծում են, որ մի որ էլ իրանց վրա պիտի յարձակվին թագուճ, ստամ են հրահանգ են ստացել, որ իրանց ինչոքոր բանում ապահովանան, և իրանց խանութները կողպեն քրիստոնեաների կրկորդ օրերը, լաւ են մտածել, բայց գիտար թէ այլ եւս այդպիսի զեպքեր պատահեն այստեղ, այսինքն հրէաներին կամ պարսիկներին ձեռքը:

Գերմանիայից լուր կայ, թէ մի հայ երեսուարդ թողաթիւնաց ազգանունով, ընկնում է այնտեղի ձիաչարժ երկաթուղու և կառքի մէջ, տեղ է տեղը ձիակործի կողովում են: Ետք լաւ է, քան սնունդեան արդիւր:

Բաղադրւած շատ տաք չէ, փոշին անտանելի է, յայտնի փողոցները միայն սրբիւում են հանրային իրավ (նաթ):

Вухарецъ անունով մի չոզնաւ ընկզմիցի, որ պարտիկ Գոստաշեանին էր պատկանում:

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԹՐԱՎՈՒԹԻՒՆ

Երևան, 30 մայիս

«Մշակ» լրագրի 92 համարում կարգադրի երևանի փոստատան մէջ իրը եղած անհասարակ անկարգութիւնների մասին, փաստ որոշ հարկաւոր եմ համարում յայտնել որ ես փոստատան լինելով երևանի փոստային կայարանի մի և նոյն ժամանակ ունեմ առանձին յանձնարարութիւն, փաստ որոշ կայարանի կառավարութիւնը գրեթէ մի ամբողջ տարի է, որ յանձնարւ է իմ օտնակնու պ. Մարտիրոսեանին, որը պարտաւոր էր ունենալ նկատուութիւն, ինձ ցարդ ոչ ոք չէ յայտնած անդաւանդութիւն զիւղական փոստային կայարանի անձնակազմի մասին: Ինչպէս իմ յայտարարութիւնը անձնակազմի մասին մասին եթէ յայտնած լինէր ինձ մէկը՝ թէ այս կամ այն անկարգութիւն է լինում իմ տեսչութեան ներքեւ կազմաւորում, անշուշտ նա կը ստանար լիով բաւարարութիւն և հայել չէր լինի խմբագրութեանց զիտնելու: Բայց որ աղբիւր դիմել է խմբագրութեանց, զրա գիւժ աչքի չունեմ, միայն ինչպիսի կողմում եմ որ այժմ բարեմանի ձեւ պ. Թիթիկիցը իբրև արդիւ և ճշմարտորդ մարդ յայտնել ինձ առաջին այն օրերին երկու և պարսիկների ազգանունները, որոնց գրեմքը և լուսանկար պատկերները փոստային աստիճանաւորները իրանց սեփականութեան են արել: Երկրորդ ցանկանում եմ իմանալ այն աստիճանաւորների ազգանունները, որոնք տիրապետել են օրերի սեփականութեան և երրորդ ցանկում եր որ յայտնածի նկղնակը յայտնել իր ազգանունը կամ գտնել առանձին յայտնել ինձ իր ուղ լինելու:

Այս բոլորն իմանալուց յետոյ մեղաւորները կը ստանային իրանց արժանաւոր պատիժը յօրանակ այլուր որ միւս անգամ ոչ քանատեսութիւն անեն և ոչ ոք չէ պարանքին տիրապետեն:

Ինչո՞ւնք պ. խմբագիր, այս կիրառու էլ գետնիկ ձեռ լրագրի մէջ ճշմարտութիւնը վերականգնելու համար:

Փոստատան Ա. Գեփարտեանեանց

ՆԵՐԻՆ ԼՈՐՆԵՐ

Մենք լուսմ ենք որ երևանեան նահանգի կառուածատերերի պատգամաւորութիւնը, որ կեցած